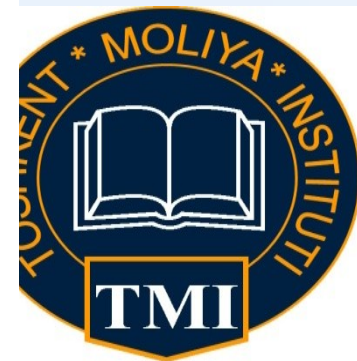

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT MOLIYA INSTITUTI

“LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISH” FAKULTETI

“LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISH” KAFEDRASI

TAQDIMOT

MAVZU: Kichik biznes subyektlari faoliyatini
lizing asosida moliyalashtirishni
takomillashtirish

Ilmiy rahbar: k.o'q. N. Xonova
Bitiruvchi: G. Yuldasheva

Mavzuning dolzarbligi.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy o'zgarishlar natijasi sifatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari faoliyatini yanada rivojlantirish masalalari hamda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashga qaratilgan tadbirlar lizing munosabatlarini iqtisodiyotga joriy etish zaruriyatini kun tartibiga qo'ydi.

2012-yil yakunlariga ko'ra, yurtimiz lizing xizmatlari bozorida 5,5 mingdan ziyod bitim imzolanib, ularga 430 milliard so'mdan ko'proq mablag' yo'naltirildi. Ushbu bitimlarning asosiy qismi lizing kompaniyalari va 1,5 mingga yaqini banklarga tegishlidir.

Kichik biznes subyektlari faoliyatini lizing asosida moliyalashtirishning huquqiy asoslari

1999 yil 14 aprelda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining «Lizing to'g'risida»gi qonuni.

Kanadaning Ottava shaxrida 1988 yil 28 may kuni qabul qilingan Xalqaro moliyaviy lizing to'g'risidagi UNIDROIT Konvensiyasi. Xalqaro moliyaviy lizingning huquqiy asoslarini o'zida aks ettirgan ushbu hujjatga O'zbekiston Respublikasi ham qo'shilgani Oliy Majlisning 2000 yil 26 maydagi qarori bilan tasdiqlangan.

O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi.

O'zbekiston Respublikasining Soliq Kodeksi

Kichik biznes subyektlari faoliyatini lizing asosida moliyalashtirishning huquqiy asoslari

O'zbekiston Respublikasining 2006 yil 15 sentyabrda qabul qilingan «Mikromoliyalash to'grisida» Qonuni

O'zbekiston Respublikasining 2000 yil 25 mayda qabul qilingan «Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida»gi Qonuni.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2010–yil 26–noyabrdagi PQ–1438–sonli “2011–2015 yillarda respublika moliya–bank tizimini yanada isloh qilish va barqarorligini oshirish hamda yuqori Xalqaro reyting ko'rsatkichlariga erishishning ustuvor yo'nalishlari to'g'risida ”gi qarori

Va boshqa me'yoriy–huquqiy qonun hujjatlari

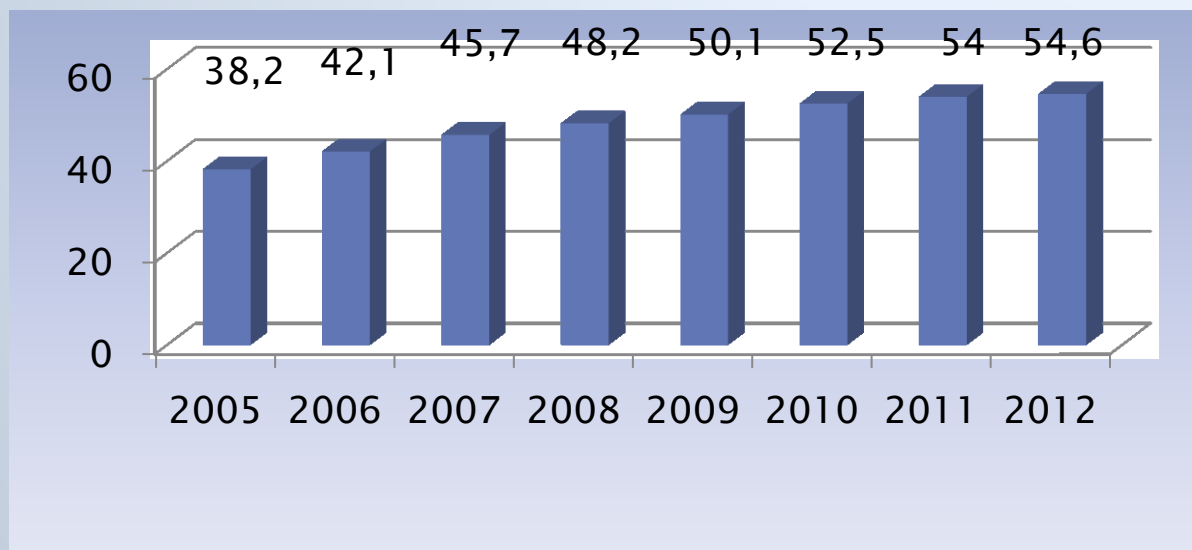

Tadbirkor – o'zining ma'lum bir miqdordagi moliyaviy mablag'ini tavakkal qilgan holda bozorga yangi g'oya, mahsulot, ish va hizmatlar bilan kirib boruvchi ishbilarmon shaxsdir.

Biznes – pul topish yo'lidagi harakat, boylikni, mulkni oshirishga intilish bo'lsa, tadbirkorlik – bu ixtiro qilish, ishlab chiqarish omillaridan oqilona foydalanish yordamida unga o'xshash bo'lmagan yangilikni yaratish va amalga oshirish yoki eskisini yo'qotib, takomillashtirib ishlab chiqarishni qayta qurish, ya'ni novatorlikdir.

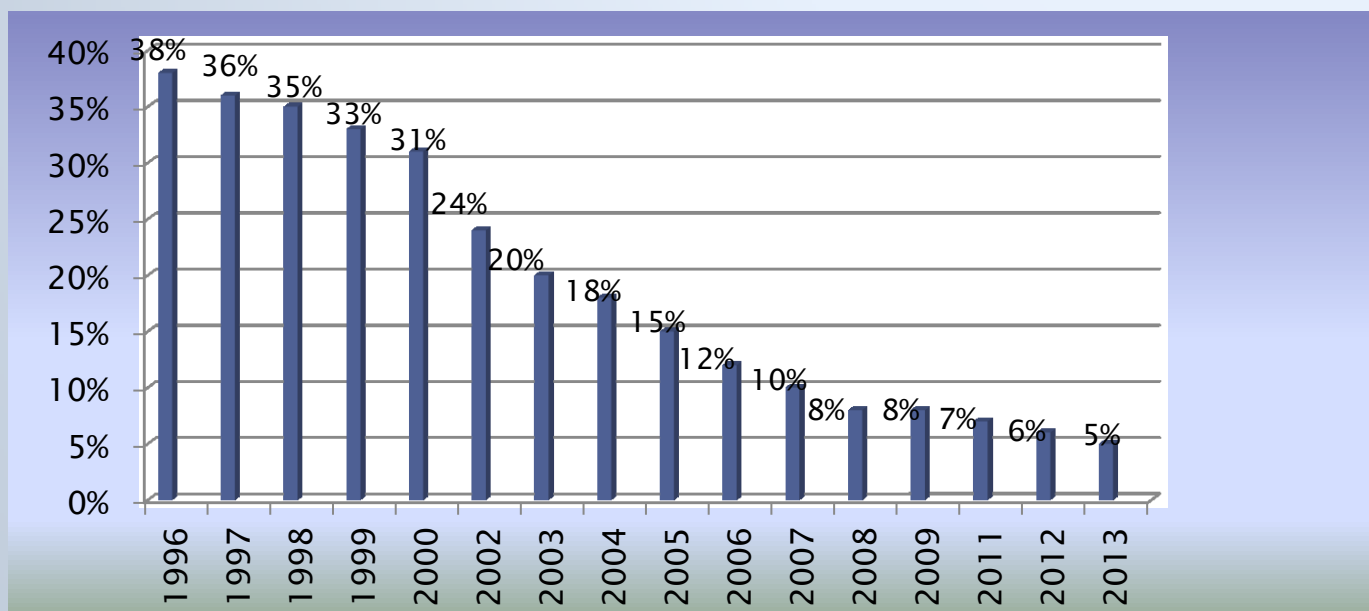

Keyingi yillarda mamlakatimizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning iqtisodiyotimizdagi o'rni sezilarli darajada o'sib, aholining ish bilan bandligini ta'minlash va ularning farovonligini oshirishda eng muhim omillardan biriga aylandi.

1-rasm. O'zbekiston Respublikasida 2005-2011 yillarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari yalpi ichki mahsulotlardagi ulushi (foizlarda)

Mamlakatimizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning jadal rivojlanishida, avvalo mazkur soha uchun belgilanayotgan soliq imtiyozlari yetarli darajadagi rag'batlantiruvchi rol o'ynamoqda

2-rasm. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari uchun belgilangan yagona soliq to'lovi stavkalarining yillar bo'yicha o'zgarishi

O'zbekiston Respublikasi hududida kichik biznes subyektlari tarkibiga quyidagilar kiradi:

- 1) yakka tartibdagi tadbirkorlar;
- 2) mikrofirmalar
- 3) kichik korxonalar:
- 4) yuridik shaxs maqomiga ega bo`lgan dehqon xo`jaliklari;
- 5) fermer xo`jaliklari.

Mikrofirmalar

ishlab chiqarish tarmoqlarida band bo'lgan
hodimlarining o'rtacha yillik soni ko'pi bilan
yigirma kishi, xizmat ko'rsatish sohasidagi va
ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lmagan
boshqa tarmoqlarda band bo'lgan
hodimlarining o'rtacha yillik soni ko'pi bilan o'n
kishi, ulgurji, chakana savdo hamda umumiy
ovqatlanish tarmoqlarida band bo'lgan
hodimlarining o'rtacha yillik soni ko'pi bilan
besh kishi bo'lgan korxonalar

Kichik korxonalar:

- ▶ yengil va oziq-ovqat sanoatidagi, metallga ishlov berish va asbobsozlik, yog'ochsozlik, mebel sanoati, qurilish materiallari sanoati, shuningdek qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa sanoat-ishlab chiqarish sohalaridagi, band bo'lgan hodimlarining o'rtacha yillik soni ko'pi bilan yuz kishi;
- ▶ mashinasozlik, metallurgiya, yoqilg'i-energetika va kimyo sanoati, qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish va ularni qayta ishlash, qurilish hamda qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa sanoat-ishlab chiqarish sohalaridagi, band bo'lgan hodimlarining o'rtacha yillik soni ko'pi bilan ellik kishi;
- ▶ fan, ilmiy xizmat ko'rsatish, transport, aloqa, xizmat ko'rsatish sohalari (sug'o'rta kompaniyalaridan tashqari), savdo va umumiy ovqatlanish hamda ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lmagan boshqa sohalardagi, band bo'lgan hodimlarining o'rtacha yillik soni ko'pi bilan yigirma besh kishi bo'lgan korxonalar.

Kichik biznes subyektlari o'z faoliyatini o'z mablag'lari, qarz mablag'lari, jalb qilingan mablag'lar evaziga asosan quyidagi usullar asosida moliyalashtiradilar:

**O'z-o'zini
moliyalashtirish**

Kreditlashtirish

**Byudjetdan
moliyalashtirish**

**Lizing asosida
moliyalashtirish**

Lizing bu nima?

Lizing – yuridik va jismoniy shaxslarga shartnoma asosida, vaqtinchalik ishlatish uchun ma'lum to'lov evaziga mol–mulkni sotib olish maqsadida bo'sh yoki jalb qilingan investitsiyalarni yo'naltirish bo'yicha tadbirkorlik faoliyati turi.

Lizing yordamida tadbirkor lizing beruvchining pul vositalari bi-lan yangi ishlab chiqarish binolari va qurilmalarini xarid qilgan holda yangi ishlab chiqarish korxonasini yo'lga qo'yishi yoki asosiy texnologik uskunalarni tezkor ravishda yangilab olishi mumkin.

Lizing faoliyati subyektlari

Lizing beruvchi

lizing oluvchi va sotuvchi lizing subyektlaridir. Lizing shartnomasi bo'yicha lizing oluvchiga kelgusida topshirish maqsadida lizing obyektini mulk qilib oluvchi shaxs

Lizing oluvchi

Egalik qilish va foydalanish uchun lizing shartnomasi bo'yicha lizing obyektini olayotgan shaxs

Sotuvchi

Lizing beruvchi lizing obyektini kimdan olayotgan bo'lsa, shu shaxs sotuvchi

Lizing operatsiyasining qatnashchilari (subyektlari) soniga qarab shartnomalar quyidagi turlarga bo'linadi:

Bevosita lizing – lizing beruvchi va mol-mulk sotuvchisi lizing operatsiyasida bitta shaxs sifatida qatnashuvi ikkiyoqlama lizing shartnomalari

Bilvosita lizing – mol-mulkni lizingga beruvchi va moliyaviy vositachi sifatida qatnashuvi lizing kompaniyasi bilan ko'pyoqlama lizing shartnomalari

Lizingning asosiy turlari

Moliyaviy lizing

- lizing beruvchi lizing oluvchi tomonidan belgilangan mulkni sotuvchidan sotib olish va lizing oluvchiga belgilangan to'lov va lizing predmeti to'liq amortizatsiya muddatiga teng bo'lgan muddatga ma'lum bir shartlar asosida vaqtinchalik foydalanishga berishdir

Operativ lizing

- lizing beruvchi mulkni sotib olib, uni lizing predmeti sifatida belgilangan to'lov hisobiga, shartnomada belgilangan ma'lum bir muddatda tegishli shartlar asosida vaqtinchalik egalik qilish va foydalanishni lizingga oluvchiga beradi.

Mol–mulkning shakliga ko'ra lizing turlari:

ko'char
mulk
lizingi

- ishlovchi mashinalar va sanoat tarmoqlari uchun asbob–uskunalar, hisoblovchi mashina va tashkiliy texnika , transport vositalari va h.k.

ko'chmas
mulk
lizingi

- ishlab chiqarish bino va inshootlari

Lizing operatsiyalari o'tkaziladigan bozor sektoriga qarab quyidagi turlarga bo'linadi:

Ichki lizing

- Shartnoma qatnashchilari bitta davlat rezidentlaridan iborat bo'ladi

Xalqaro (tashqi) lizing

- Lizing beruvchi va lizing oluvchilar turli davlatlarning ho'jalik yurituvchi subyektlaridirlar. Mulk sotuvchisi o'sha davlatlarning birida yoki boshqa davlatda bo'lishi mumkin.

Lizingning kreditdan farqi

Lizing inglizchadan so'zma-so'z tarjima qilinganda, "ijara" yoki "ijaraga olmoq" ma'nosini beradi. Lizing ijaraning kreditga yakinlashgan o'ziga xos ko'rinishi bo'lsa ham ular o'rtasida bir qancha farqlanishlar mavjud.

Kredit
yoki
lizing?

Lizingning kreditdan farqi

	Kredit	Lizing
Qatnashchilar	Kredit beruvchi va oluvchi.	Sotuvchi, lizing beruvchi va lizing oluvchi.
Moliyala shtirish	Pul vositalari kredit shartnomasi bo'yicha bevosita kredit oluvchining hisob raqamiga kelib tushadi.	Lizing beruvchi lizing obyektini sotib oladi va uni lizing oluvchiga beradi.
Garov ta'minoti	Garov ta'minoti qiymati bank tomonidan belgilanadi (odatda kredit qiymatining 125% hisobida).	Garov ta'minoti kattaligini har bir lizing kompaniyasi mustaqil ravishda o'rnatadi.

Lizingning kreditdan farqi

Foizlarning
to'lanishi

Odatda, har oyda ma'lum bir belgilangan stavkada amalga oshiriladi.

Har oy yoki har chorakda amalga oshiriladi. Har bir lizing ob'kti uchun alohida yondashiladi. Lizing to'lovlari lizing oluvchining daromadiga karab bir-biridan farq qilishi mumkin.

Soliq
sohasidagi
afzalliklari

Uzoq muddatli kreditlarda daromadning soliq solinadigan bazasini belgilashda foizlar ayirib tashlanmaydi.

Lizing shartnomasi amal qilish muddatida lizingga olingan mulk soliqdan ozod qilinadi. Daromadning soliqqa tortiladigan bazasini belgilashda lizing oluvchi qonunchilikka muvofiq quyidagilardan ozod bo'ladi:

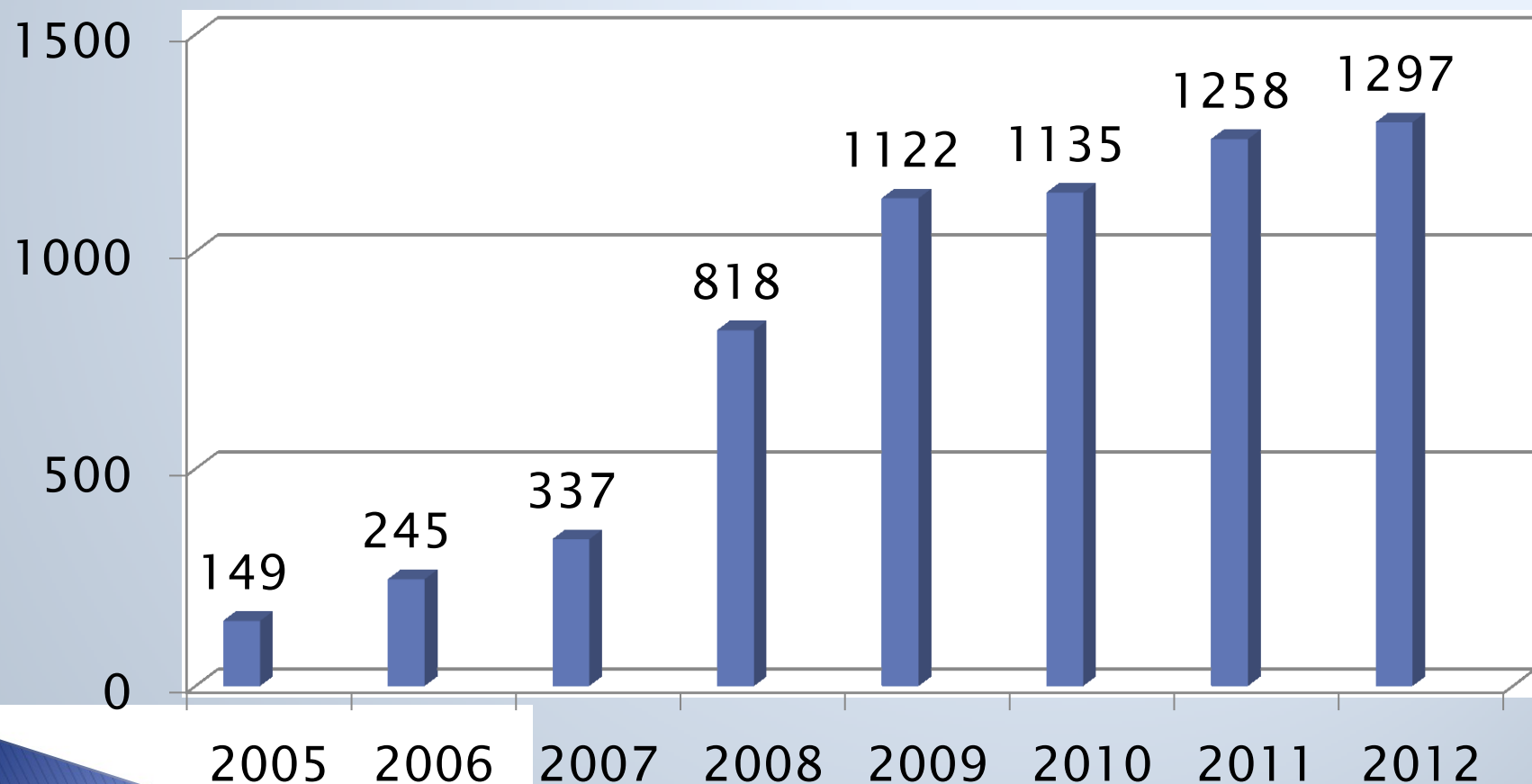
- a) lizingga olingan asosiy vositalarning amortizatsiya to'lovi summasi;
- b) lizing shartnomasi amal qilish muddatidan kat'iy nazar lizing bo'yicha foizlar.

Lizingning kreditdan farqi

Obyektga egalik huquqi	Kreditga sotib olingan mulkka egalik qilish, foydalanish va tasarruf qilish huquqi kredit oluvchiga tegishli.	Lizing shartnomasi amal qilish davomida, lizing obyekti lizing beruvchining mulki hisoblanadi. Lizing oluvchi esa ushbu obyektдан foydalanish va egalik qilish huquqiga ega. Lizing shartnomasining muddati tugagach va barcha to'lovlar to'langandan keyin, lizing obyekti to'liq lizing oluvchining mulkiga aylanadi.
Moliyalashtirish hajmi	Odatda, xarid qilinayotgan obyektning to'liq qiymati qamrab olinmaydi. Kredit oluvchi qisman o'z mablag'ini ham qo'llashi talab qilinadi.	Lizing obyekti narhining lizing beruvchi tomonidan to'liq qoplanishi ko'zda tutilgan.

Lizing xizmatlari hajmining dinamikasi, mlrd. so'mda

Lizing operatsiyalariga
hukumat tomonidan
berilgan soliq imtiyozlari
ham lizing xizmati
hajmining oshishiga
ijobiy ta'sir qildi. Tijorat
banklarida ham lizing
xizmati ko'rsatuvchi
sho'ba korxonalar tashkil
etildi.

Lizingga berilgan mulklarning qiymati va ularning YAIM dagi ulushi

Yillar	Lizingga berilgan mulklarning qiymati, mlrd. so'm	Lizingning YAIM dagi ulushi, foizlarda
2001	18,7	0,37
2002	31,3	0,42
2003	36,6	0,37
2005	90,6	0,6
2006	131,1	0,63
2007	214,5	0,76
2008	351,6	0,95
2009	401,6	0,84
2010	430,3	0,7
2011	484,5	0,6
2012	590,2	0,6

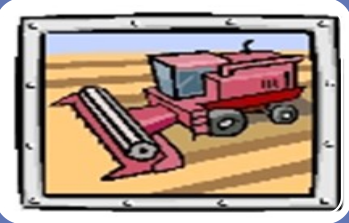
Mikromoliyaviy xizmatlar:

mikrokredit

mikroqarz

mikrolizing

boshqa xizmatlar

Mikrolizing

Xizmati yillik 5 foizli stavka bo'yicha 36 oygacha bo'lgan muddatga eng kam oylik ish haqining 2000 baravarigacha bo'lgan miqdorda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlariga ko'rsatiladi.

Moliyaviy lizing

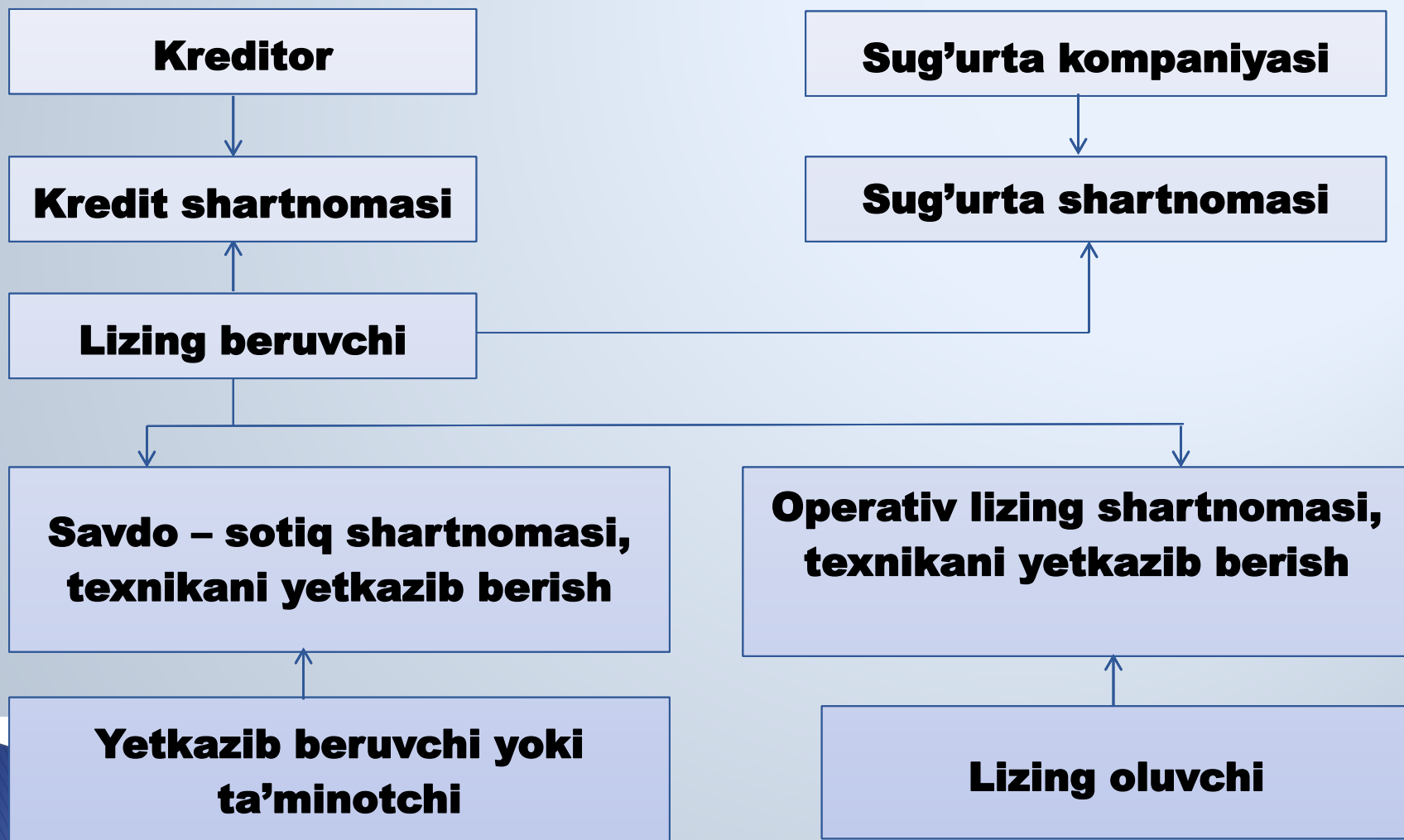
Xizmati O'zbekiston Respublikasi Markaziy Bankining qayta moliyalash stavkasidan yuqori bo'lmagan yillik 14 foizli stavkadan 36 oydan 60 oygacha bo'lgan muddatga kichik biznes va tadbirkorlik subyektlariga ko'rsatiladi.

Mikrolizing xizmatlari ko'rsatilishi uchun bankka taqdim qilinishi lozim bo'lgan hujjatlar

- ▶ mikrolizing xizmati ko'rsatilishi uchun buyurtmanoma;
- ▶ biznes–reja, pul oqimlari prognozini albatta ko'rsatgan holda;
- ▶ mikrolizing xizmatining qaytarilishini ta`minlanish bilan boʻlik hujjatlar, shu jumladan Qonun hujjatlarida belgilangan tartibda to'ldirilgan buxgalteriya va moliyaviy hisobot ma`lumotlari.

Qaytariluvchi lizing

moliyaviy lizing turi bo'lib, bunda lizing predmeti sotuvchisi bir vaqtning o'zida lizing oluvchi sifatida namoyon bo'ladi.

Lizing to'lovlari turlari

- ▶ Lizing obyekti qiymatini bir tekis to'lash
- ▶ Lizing to'lovlarini o'sib borish tartibida to'lash
- ▶ Annuitet hisobi uslubiga asoslangan to'lov
- ▶ To'lovlarning kamayishi uslubidagi to'lov
- ▶ Teng bo'lmagan qismlar bilan to'lash

Lizing asosida moliyalashtirilgan “Sifatli xom-ashyo” investitsiya loyihasining moliyaviy-iqtisodiy tahlili

- ▶ $NPV = 1392149376$ so'm
- ▶ $PI = 1.39$
- ▶ $IRR = 26.29\%$
- ▶ $PP = 3,9$ yil

O'zbekiston Respublikasida lizing xizmatlari o'sish tendensiyasiga ega bo'lsa-da, foydalanilmagan imkoniyatlar mavjud. Bu imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun quyidagi taklifni kiritamiz:

- kichik biznes subyektlari lizing olish uchun taqdim etiladigan hujjatlarni tayyorlash ma'lum muddat vaqt olishini hisobga olib, lizing beruvchi tashkilotlar qoshida lizing olish uchun taqdim etiladigan hujjatlarni tayyorlash bilan shug'ullanuvchi malakali mutaxassislarga ega tashkilot tashkil etish.

E'TIBORINGIZ UCHUN
RAXMAT!